

Temarapport fra tilsynsavdelingen

Rapport 2004-1

Saksnummer 200411192

Utarbeidet av legemiddelinspektør Jørgen Huse

Reseptforfalskninger avdekket i apotek

1. Bakgrunn - formål

En grunnleggende forutsetning for å ivareta formålet med reseptplikt på legemidler er at det ikke skal være enkelt å få utlevert reseptpliktige legemidler uten at det foreligger gyldig resept. Krav til resepter er satt i kapitlene 3-5 i forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler fra apotek. Apotek skal påse at reseptene er korrekt avfattet, herunder at de ikke er forfalsket. Forfalskning av resepter har vært gjort til alle tider, først og fremst for å få ulegitimert tilgang på legemidler med ruseffekt. For å bidra til å hindre gjentakelse av forfalskning blir slike forfalskninger ofte politianmeldt av apotek eller den lege (evt. tannlege, veterinær) som blir ”misbrukt”.

Legemiddelverket er ikke kjent med omfanget av forfalskninger og hvilke metoder som benyttes. Vi ville derfor undersøke omfanget på forfalskninger som avdekkes i apotek, hvilke forfalskningsmetoder som er anvendt og også i hvilken grad apotek politianmelder slike saker.

2. Metode

Ved den årlige apotekkartlegging sendes et spørreskjema om ulike tema ut til alle landets apotek. Kartleggingen er en del Legemiddelverkets tilsynsaktivitet og apotekene plikter å besvare dette, jf. apotekloven § 8-2. Ved hjelp av purringer, herunder bruk av tvangsmulkt ved for sen innlevering i forhold til frister, sikres så godt som 100 % svarprosent. Men av ulike grunner vil svarene representere 95 – 98 % av apotekene, dels fordi apotek nedlegges/nyopprettes og følgelig ikke medtas / har historiske data, dels fordi enkelte spørsmål ikke blir besvart eller åpenbart er misforstått og derfor utelates. Kartleggingsskjema med veileder brukt i 2004 er dokument 200411192-1 i vårt arkiv.

Skjema ble sendt ut til 544 apotek 12. oktober 2004 hvorav 10 apotek ikke har vært i drift i den aktuelle måleperioden.

Spørsmålene som ble stilt:

- Har apoteket det siste året avdekket reseptforfalskninger?
- Hvis ja: ca antall det siste året (oktober 2003- september 2004)
- Hva slags type forfalskninger (kryss av):
 - Egenproduserte (skriftlig) resept
 - Falske telefonresepter

- Scannet original resept
- Stjålet reseptblankett
- Foretatt endringer på gyldig resept
- Forfalskning er skjedd gjennom bruk av telefaks
- Annet: (spesifiser om mulig på eget vedlegg)
- Har apoteket *rutine* for å politianmelde forfalskninger?
- Hvor mange tilfeller av forfalskninger er politianmeldt i perioden 1. oktober 2003 – 30. september 2004 (12 måneder)?

Forslag til type forfalskninger var satt opp etter konferanse med kontakter i apotek.

3. Resultater

Så godt som alle apotek har fylt ut denne delen av spørreundersøkelsen, men noen tall er satt inn av oss – se fotnote i tabellen under. Det var 544 apotek med i undersøkelsen, men 10 av disse hadde åpnet så sent i undersøkelsesperioden, at de er trukket ut av dette tallmaterialet.

330 apotek (62 %) har avdekket reseptforfalskninger i denne 12 måneders perioden.

Tabell 1

Antall avdekkede forfalskninger per apotek (ant.resepter)	Antall apotek som oppgir dette antallet ¹	Sum avdekkede forfalskninger	Antall av disse som er politianmeldt ²
0	204	0	0
1	103	103	64
2	79	158	86
3	38	114	73
4	35	140	69
5	19	95	32
6	17	102	65
7	5	35	17
8	4	32	18
9	4	36	21
10	15	150	47
11	1	11	11
12	1	12	12
14	1	14	5
15	3	45	36
18	1	18	18
20	3	60	8
30	1	30	30
SUM	534	1155	612

¹ En del apotek har ikke fylt ut dette tema i kartleggingen, antagelig fordi de ikke har noe å innberette. Har de ikke besvart spørsmål 7a (om de har avdekket forfalskninger) og ikke krysset av for type avdekket forfalskning eller oppgitt noen politianmeldelser, er verdien satt til 0. 51 apotek har ikke fylt ut antall til tross for at de enten oppgir å ha avdekket forfalskninger og/eller har oppgitt type forfalskning og/eller at forfalskninger er politianmeldt. I disse tilfellene har vi lagt inn summen av de varianter av forfalskninger som er oppgitt eller antall anmeldte forfalskninger avhengig av hvilket som var høyest. I to tilfeller ble da antallet 0. Det egentlige tallet på antall forfalskninger som skulle vært rapportert, er derfor sannsynligvis en god del høyere – kanskje så mye som 100-200 ekstra.

² Bemerk at vi spør om forfalskninger og politianmeldelser for samme dato-periode. Det trenger derfor strengt tatt ikke være nøyaktig relasjon mellom antallene da det kan være en tidsforskjell på når tilfellet ble avdekket og tidspunkt for politianmeldelse.

En mer grovmasket inndeling av antall avdekkede forfalskninger viser følgende fordeling:

Tabell 2

Antall forfalskninger per apotek	Antall apotek	Prosentvis fordeling av apotek	Antall tilfeller avdekket	Antall politi-anmeldte	Prosent som politianmeldes
0	204	38 %	0	0	
1-2	182	34 %	261	150	57 %
3-5	92	17 %	349	174	50 %
6-10	45	8 %	355	168	47 %
11 +	11	2 %	190	120	63 %

Tabell 3 Fylkesvis fordeling

Fylke	Antall apotek	Antall apotek som har avdekket forfalskning	% av totalt antall apotek	Antall apotek med rutine for politianmeldelse	% av totalt antall apotek	antall tilfeller av avdekkede forfalskninger	% av totalt antall avdekkede tilfeller
Akershus	55	32	58	39	71	136	12
Aust-Agder	12	9	75	11	92	20	2
Buskerud	31	25	81	26	84	96	8
Finnmark	9	6	67	4	44	13	1
Hedmark	26	16	62	24	92	64	6
Hordaland	38	24	63	22	58	93	8
Møre og Romsdal	31	23	74	27	87	91	8
Nordland	29	6	21	15	52	9	1
Nord-Trøndelag	19	12	63	15	79	24	2
Oppland	27	16	59	18	67	26	2
Oslo	66	44	67	48	73	230	20
Rogaland	35	21	60	24	69	59	5
Sogn og Fjordane	14	8	57	9	64	14	1
Sør-Trøndelag	32	20	63	25	78	91	8
Telemark	20	12	60	10	50	38	3
Troms	14	8	57	8	57	17	1
Vest-Agder	18	8	44	8	44	23	2
Vestfold	22	15	68	16	73	38	3
Østfold	36	27	75	28	78	73	6
Sum	534	332		377		1155	100

Typer av forfalskninger

Kartleggingen viser hvilke typer forfalskninger apotek har avdekket, men sier ingenting om antall ved det enkelte apotek eller totalt. Tallmaterialet gir allikevel en pekepinn på den relative fordelingen mellom disse variantene.

Tabell 4

Type forfalskning	Antall apotek	% av landets apotek
Scannet original resept	180	34
Foretatt endringer på gyldig resept	158	30
Egenproduserte (skriftlig) resept	109	20
Stjålet reseptblankett	83	16
Falske telefonreseppter	48	9
Annet *	10	2
Forfalskning er skjedd gjennom bruk av telefaks	6	1

* Under annet ble det oppgitt bruk av stjålet stempel (2) og bruk av falsk identitet (1), men de fleste oppga ingen type.

Politianmeldelse

71 % av apotekene (377 av 534 apotek) hadde en rutine for å politianmelde falske resepter. NB: Dette innebærer nødvendigvis ikke at de alltid politianmelder, men at de har en rutine som fortrinnsvis sier når og hvordan det skal gjøres.

Det er til sammen politianmeldt 612 reseptforfalskninger, det vil si 53 % av tilfellene. Det er 230 apotek som står bak disse anmeldelsene, det vil si 69 % av alle apotek som har avdekket forfalskninger. De 101 apotek som oppgir ikke å ha politianmeldt, har til sammen avdekket 258 reseptforfalskninger. For øvrig viser tabell 2 at antall forfalskninger som avdekkes i apoteket ikke påvirker i hvilken grad forfalskninger politianmeldes.

4. Diskusjon

Formålet med undersøkelsen er å få en pekepinn på omfang av reseptforfalskninger. Det er ikke vår intensjon å gjøre en mer dyptgående analyse av årsaker og sammenheng, for eksempel diskutere årsaker til forskjeller mellom apotek eller omfang av de ulike typer forfalskninger.

Omfang av forfalskninger

Undersøkelsen avdekker at det er et visst omfang av reseptforfalskninger. 1155 avdekkede forfalskninger på årsbasis må sees i sammenheng med at det ekspederes ca 25 millioner resepter årlig i apotek, andelen avdekkede forfalskede er følgelig 0,05 promille av totalt antall reseptekspedisjoner.

Det ligger i sakens natur at antall forfalskninger er høyere enn 1155 årlig fordi apotek ikke avdekker enhver forfalskning. At ett apotek avdekker 30 tilfeller dette året, mens det store flertallet (72 %) avdekker 0-2 tilfeller kan tyde på at mange forfalskninger ikke oppdages. Det ene apoteket ligger i et større kjøpesenter i Oslo-området og opplyser per telefon at noe av årsaken til at de avdekker mange forfalskninger er at de er bevisst på dette: Apotekets lange åpningstider gjør at kunder med falske resepter kan komme etter at legekantor er stengt slik at kontrollringning ikke kan gjøres rett etter innlevering. Dette er for øvrig et kjent fenomen i

apotekbransjen. I og med at undersøkelsen ikke ser på tidspunkt for innlevering av falske resepter er det ikke mulig å si noe sikkert om sammenhengen. På den annen side har de fleste apotek åpningstider utover legekantors åpningstider (for eksempel lørdager), så dette burde ikke være noe unikt for apotek med spesielt lange åpningstider.

Andelen apotek som har avdekket forfalskning varierer fra 21 % i Troms fylke til 81 % i Buskerud, og viser at forfalskning av resept skjer over hele landet. Det er en opphopning av tilfeller i Oslo og Akershus (32 % av tilfellene, mens 22 % av befolkningen bor i området), noe som kan ha sammenheng med en antatt opphopning av legemiddelmisbrukere i området. Men det er også sannsynlig at apotek som ”hyppig” avdekker forfalskninger har mer fokus på fenomenet og avdekker relativt flere tilfeller. Det er opp til det enkelte apotek evt. med føringer fra apotekets eier, å lage rutiner for å avdekke mulige forfalskede resepter og følge dette opp.

Type forfalskning

Jo bedre forfalskning – jo mindre sannsynlig er det at det oppdages. Det er derfor ikke nødvendigvis slik at rangering av andel apotek som avdekker forfalskningen (tabell 4) gjenspeiler hva som er vanlig forfalskningsmetode. I disse tider med avanserte muligheter for fargescanning m.v. er det imidlertid ikke overraskende at dette er en vanlig metode.

I Norge benyttes særskilt blankett ved rekvirering av A- preparater. Disse blankettene er vanskeligere å forfalske, uten at denne undersøkelsen har sett nærmere på dette. For andre resepter er det bare stilt funksjonskrav som er lettere å ivareta ved en forfalskning. Andre land (for eksempel Sverige) har innført særskilte reseptblanketter hvor et av formålene er å forebygge forfalskninger. Dette kan vurderes for eksempel for legemidler i reseptgruppe B som antas å være den type resept som oftest forfalskes (det er imidlertid ikke undersøkt). Blant annet for å forebygge forfalskning er det ikke anledning til å reitere resepter på legemidler i reseptgruppe B. Men som undersøkelsen viser, er det ikke uvanlig å forfalske gyldige resepter, og det kan også gjelde A-blanketter, slik at særskilte blanketter heller ikke gir garanti mot forfalskning.

I fremtiden er det meningen at det store flertall av resepter skal sendes elektronisk som krypterte meldinger. Det er meningen at det skal være svært vanskelig å forfalske e-resepter, men erfaringen tilsier at apotek skal være åpne for at også disse kan forfalskes på en eller annen måte.

Politianmeldelse

Legemiddelverket mener politianmeldelser vil kunne virke preventivt og anbefaler apotek (eller rekvirent) å gjøre dette konsekvent; i hvert fall i de tilfeller det er kjent hvem som står bak. At ”bare” 53 % av avdekkede forfalskninger politianmeldes kan bl.a. skyldes at slike saker ofte blir henlagt av politiet, og følgelig at apotek ikke ser verdien av anmeldelse. (At saken er henlagt hindrer imidlertid ikke politiet å ta frem anmeldelsen senere i forbindelse med andre saker, for eksempel andre tilsvarende anmeldelser.) For at det skal være mulig å anmelde riktig person med rimelig grad av sikkerhet, bør apoteket ha gode rutiner for å avkreve legitimasjon på et egnet tidspunkt i resepthåndteringen.

5. Konklusjon

Det er vanskelig å si noe sikkert om omfang av reseptforfalskninger, men undersøkelsen tyder på at dette ikke har alarmerende omfang. For å hindre ulegitimert adgang til legemidler gjennom forfalskede resepter, er vi avhengig av at apotekansatte har tilstrekkelig fokus på muligheten for forfalskninger. Undersøkelsen kan tyde på at dette varierer fra apotek til apotek.

Legemiddelverket vil derfor vurdere å legge dette inn som moment ved ordinære apotektilsyn. At hele 2/3 av apotekene oppgir å ha en rutine for å politianmelde reseptforfalskninger er positivt og tyder på en høy bevissthet om problemstillingen.

Når e-resepter om noen år overtar for andre skriftlige resepter, er det sannsynlig at antall forfalskninger reduseres. Undersøkelsen gir ikke grunnlag for at Legemiddelverket i påvente av e-resepter vil anbefale ekstraordinære tiltak fra myndighetenes side mot reseptforfalskninger.